

EUROPOS SEMESTRO TEMINĖS INFORMACIJOS SUVESTINĖ NEDARBO IŠMOKOS

1. ĮVADAS

Nedarbo išmokos yra pagrindinė visų Europos socialinės gerovės sistemų savybė. Draudžiant darbuotojus nuo darbo praradimo rizikos, šiomis išmokomis užtikrinama esminė apsauga asmenims ir namų ūkiams, padedanti juos apsaugoti nuo skurdo. Jomis taip pat automatiškai stabilizuojamas verslo ciklas remiant darbo netekusių ir kito darbo ieškančių asmenų pajamas. Be to, mokant nedarbo išmokas darbo jėgos persikirstymas visoje ekonomikoje vyksta sklandžiau, nes darbo ieškantys asmenys gali skirti laiko jų įgūdžius ir lūkesčius atitinkančio darbo paieškai arba persikvalifikuoti. Taip nedarbo išmokomis remiamas ekonomikos augimas.

Kita vertus, ilgą laiką gaunant dideles nedarbo išmokas ir esant ribotoms darbo paieškos galimybėms, gali sumažėti motyvacija grįžti į darbą. Tai daro neigiamą poveikį nedarbo trukmei ir bendram nedarbo lygiui, žalingas poveikis daromas ir ekonomikos augimui bei socialinės apsaugos sistemų tvarumui.

Valstybėse narėse nedarbo išmokų sistemos labai skiriasi ir veikia atsižvelgiant į platesnę ekonominę ir institucinę sistemą. Skiriasi laikotarpiai, per kuriuos įgyjamos teisės į išmoką, nedarbo išmokų mokėjimo trukmė, išmokų sumų dydžiai ir susijusi raida laikui bėgant, taip pat apskaičiavimo būdai. Pavyzdžiui, nedarbo išmokų mokėjimo trukmė gali būti nuo 90 dienų iki neribotos trukmės, o suma gali būti apskaičiuojama pagal

tam tikrą arba kintančią paskutinės asmens algos procentinę dalį kaip fiksuotas dydis arba pagal formulę, į kurią įtraukti abu elementai; kartu gali būti taikomos mažiausia ir didžiausia ribos. Taip pat labai skiriasi darbo paieškos ir pasirengimo dirbti reikalavimai, kurie yra dar vienas svarbus nedarbo išmokų sistemų ypatumas, siekiant užtikrinti, kad gavėjai ir toliau dalyvautų ir netaptų neaktyvūs.

Motyvaciją dirbti lemia ne tik tokių nedarbo išmokų sistemų struktūros ypatybės, bet ir taikomos mokesčių ir išmokų sistemos, (paprastai) įskaitant nuo materialinės padėties priklausančias išmokas, pavyzdžiui, socialinę paramą, išmokas būstui, išmokas šeimai ir lengvatas dirbantiesiems. Be to, individualioms darbo paieškos pastangoms poveikį daro aktyvios darbo rinkos politikos priemonių taikymas¹ ir ekonominės bei darbo rinkos sąlygos apskritai.

Nedarbo išmokos gali būti dviejų skirtingų pavidalų: nedarbo draudimas ir pagalba bedarbiams. Nedarbo draudimo išmokos mokamos visose valstybėse

¹ Aktyvios darbo rinkos politikos (ADRP) priemonės taikomos ne tik nedarbo išmokų gavėjams, paprastai jomis gali naudotis (priklausomai nuo ADRP sistemos ypatybių) visi darbo ieškantys asmenys, kurie neturi teisės gauti nedarbo išmokų (arba kitų išmokų). Tai gali būti priemonės nuo valstybinių užimtumo tarnybų skiriamos paramos ieškant darbo iki mokymo ir mokymosi visą gyvenimą, darbo užmokesčio subsidijų arba darbo vietų kūrimo sistemų. Šiai konkrečiai politikos sričiai skirta atskira teminė informacijos suvestinė.

narėse remiantis įmokomis. Tai reiškia, kad asmuo jas gali gauti tik po tam tikro minimalaus užimtumo laikotarpio, per kurį jis mokėjo įmokas (teisų įgijimo laikotarpis). Jų lygis neretai apskaičiuojamas atsižvelgiant į paskutinėje darbo vietoje gautų pajamų lygį, o trukmė dažnai priklauso nuo laikotarpio, per kurį buvo mokamos įmokos, trukmės. Pagalba bedarbiams pirmiausia siekiama užkirsti kelią su nedarbu susijusiam skurdui: paprastai ji skiriama patikrinus bedarbių, kurie neturi arba nebeturi teisės į nedarbo draudimą, materialinę padėtį. Pagalbos bedarbiams išmokų lygis paprastai mažesnis nei nedarbo draudimo išmokų. Daugumoje valstybių narių nėra atskiros pagalbos bedarbiams sistemos ir paprastai naudojama bendra socialinės paramos pagal materialinę padėtį sistema, kuria gali naudotis mažas pajamas gaunantys namų ūkiai².

Šio pranešimo struktūra yra tokia: 2 skirsnyje apžvelgiami ES šalių patiriami sunkumai, susiję su politikos rezultatais; 3 skirsnyje aptariami turimi įrodymai dėl tinkamos politikos, kurią taikant galima spręsti atitinkamas problemas; 4 skirsnyje nagrinėjami politikos veiklos rezultatai įvairiose ES šalyse. 5 skirsnyje išvardyti papildomi duomenų ir informacijos šaltiniai.

2. POLITIKOS UŽDAVINIAI. ES ŠALIŲ VEIKLOS REZULTATŲ APŽVALGA

Nedarbo išmokų sistemos turi būti kuriamos taip, kad būtų užtikrinta pusiausvyra tarp tikslo išlaikyti darbo ieškančių asmenų pajamas nedarbo laikotarpiais ir poreikio užtikrinti pakankamą motyvaciją dirbti. Išmokos gali skirtis ir savo lygiu (visų pirma, palyginti su ankstesnėmis pajamomis), ir mokėjimo trukme. Jeigu išmokų lygiai nedideli, gali suprastėti bedarbių gyvenimo lygis. Tas pats pasakytina apie

išmokų mokėjimo trukmę, nes bedarbiams reikia pakankamai laiko, kad susirastų tinkamą darbą, atitinkantį jų įgūdžius ir kvalifikacijas. Kita vertus, jeigu nedarbo išmokomis užtikrinamo pajamų lygio ir pajamų, kurias galima užsidirbti dirbant, skirtumas yra per mažas, gali sumenkėti motyvacija grįžti į darbą³.

Kitos **nedarbo išmokų sistemų** struktūros ypatybės taip pat daro poveikį bedarbių ryšiams su darbo rinka ir įsidarbinamumui. Tai pasakytina apie darbo paieškos ir pasirengimo dirbti reikalavimus ir privalomą dalyvavimą aktyvios darbo rinkos politikos programose; jis gali būti nustatytas kaip sąlyga norint toliau gauti išmokas. Įtaką taip pat daro susijusių sankcijų nustatymas, visų pirma teisės į išmokas sustabdymas, jeigu nesilaikoma pasirengimo dirbti ir darbo paieškos reikalavimų.

Visų pirma, tikimasi, kad griežtesniais darbo paieškos ir pasirengimo dirbti reikalavimais nedarbo išmokų gavėjai bus skatinami aktyviai ieškoti darbo ir priimti tinkamus darbo pasiūlymus. Tai atsveria galimas finansines paskatas nedirbti, susijusias su dosnėmis nedarbo išmokų sistemomis, ir sumažėja priklausomumas nuo išmokų. Aktyviau ieškant darbo ir greičiau priimant darbo pasiūlymus didėja motyvacija ir gali sutrumpėti nedarbo laikotarpio trukmė. Kita vertus, taikant pernelyg griežtus reikalavimus gali pasireikšti nenumatytas arba nepalankus poveikis.

² Vienuolikoje valstybių narių (Austrijoje, Vokietijoje, Estijoje, Suomijoje, Prancūzijoje, Airijoje, Maltoje, Portugalijoje, Ispanijoje, Švedijoje ir Jungtinėje Karalystėje) yra atskira pagalbos bedarbiams pagal materialinę padėtį išmokų sistema.

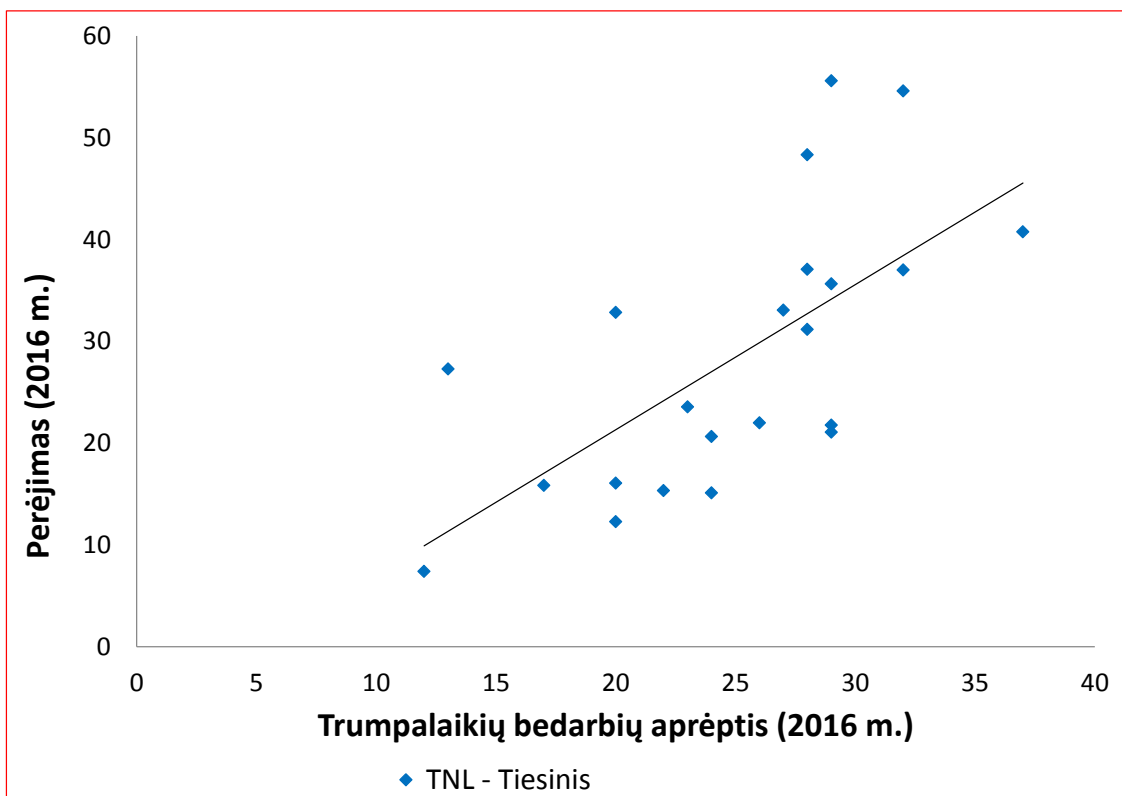
³ Kai kurie finansiniai dirbti neskatinantys veiksniai gerai atspindėti vadinamuoju nedarbo spąstų rodikliu, kurį parengė Europos Komisija remdamasi EBPO mokesčių ir išmokų modeliais. Žr. 5 skirsinį.

Pavyzdžiui, dėl labai griežtų profesinio judumo reikalavimų (kaip antai reikalavimo priimti bet kokį darbo pasiūlymą neatsižvelgiant į asmens kvalifikacijas) trumpuoju laikotarpiu gali būti surasta daugiau tinkamų darbo vietų, tačiau jų kokybė bus prasta ir dirbama jose gali būti neilgai (todėl daugiau žmonių dažniau vėl taps bedarbiais). Be to, pernelyg apsunkinantys reikalavimai gali atgrasyti asmenys nuo bandymų juos atitikti: žmonės gali ir toliau siekti gauti išmokas ir tapti neaktyvūs.

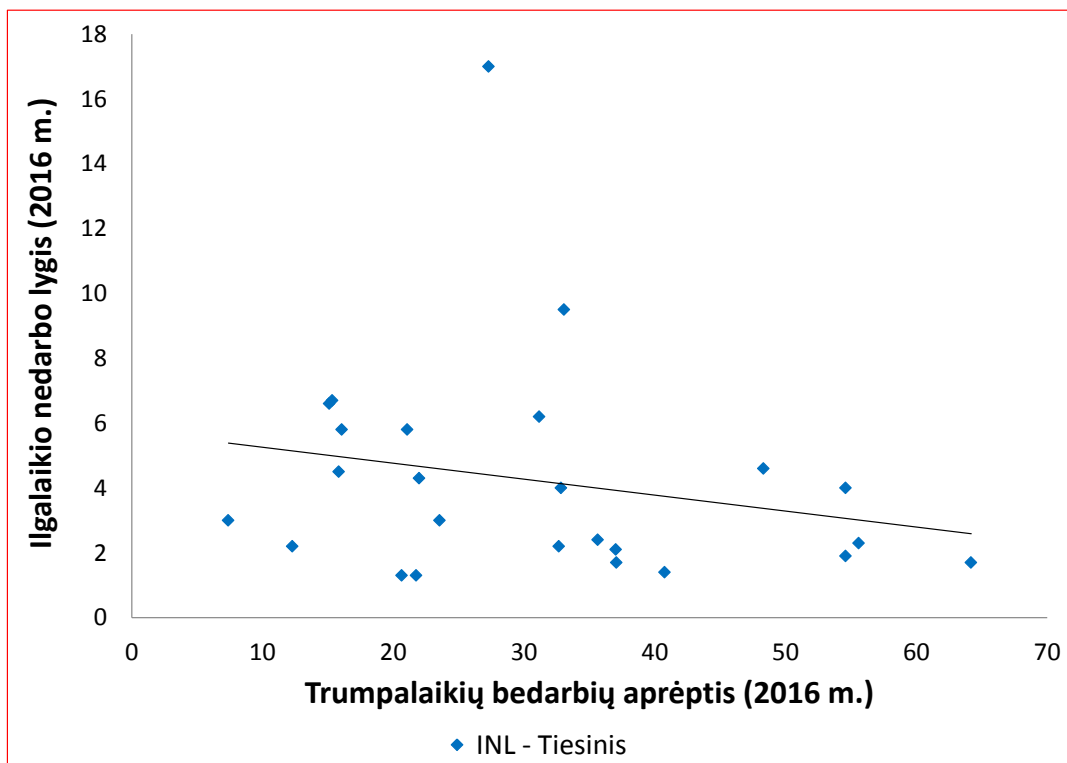
Ankstyvosios paramos darbo ieškantiems asmenims teikimas teikiant konsultavimo paslaugas ir taikant tinkamas aktyvios darbo rinkos politikos priemones taip pat atlieka svarbų vaidmenį. Šioje informacijos suvestinėje tai nėra aptariama išsamiau, nes aktyviai darbo rinkos politikai yra skirta atskira informacijos suvestinė⁴.

Siekiant įvertinti, kiek nedarbo išmokų sistemose pavyksta pasiekti tikėtinus atitikties darbo rinkos poreikiams ir socialinius rezultatus, ypač svarbūs du rodikliai: bedarbiams kylančios skurdo rizikos lygis ir ilgalaikio nedarbo lygis (kaip aktyvių gyventojų skaičiaus procentinė dalis). Nedarbo išmokas gaunančių trumpalaikių bedarbių dalis turi teigiamą ryšį su didesniais perėjimo iš trumpalaikio nedarbo į darbo rinką lygiais (1a diagrama) ir mažesniu ilgalaikio nedarbo lygiu (1b diagrama). Nedarbo išmokų mokėjimo trumpalaikiams bedarbiams lygis visų pirma priklauso nuo išmokų mokėjimo trukmės ir konkrečių teisės į išmokas sąlygų.

1 diagrama. Trumpalaikio nedarbo išmokų aprėptis ir trumpalaikio nedarbo pabaiga arba ilgalaikio nedarbo lygis

⁴ Žr. Europos semestro teminės informacijos apie aktyvią darbo rinkos politiką suvestinę.

Šaltinis: Eurostatas ir bendra vertinimo sistema.

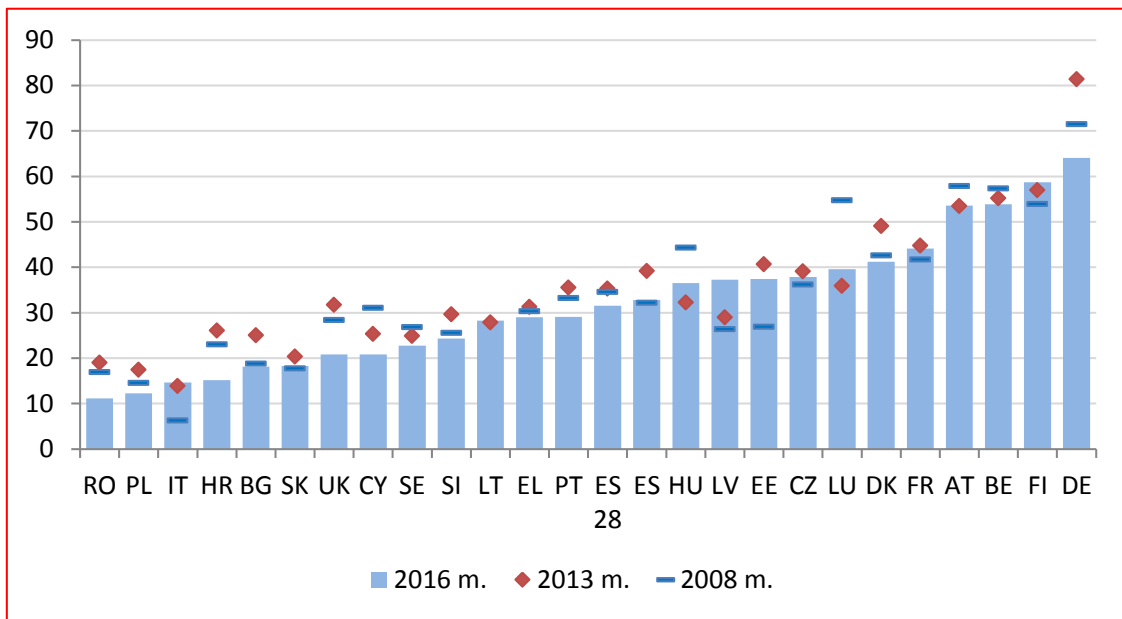
Pastaba. Perėjimas nuo trumpalaikio nedarbo į darbo rinką; INL: ilgalaikio nedarbo lygis; perėjimo lygiai: $R^2 = 25 \%$, ilgalaikio nedarbo lygiai: $R^2 = 9 \%$.

Ypatingą dėmesį reikėtų skirti tam, kiek trumpalaikių bedarbių gauna nedarbo išmokas, nes tai svarbu ir darbo rinkai, ir socialiniams rezultatams. Kita vertus, skurdo lygis daug didesnis tarp ilgalaikių bedarbių, ir tai rodo, kad jis tik iš dalies susijęs su tuo, kiek trumpalaikių bedarbių gauna nedarbo išmokas. Yra dar keli skurdą lemiantys veiksniai, kaip antai socialinės apsaugos išmokų, įskaitant socialines pašalpas, adekvatumas.

Valstybių narių padėtis, susijusi su trimis pagrindiniais politikos veiklos rezultatų vertinimo aspektais šioje srityje, apibendrinta toliau pateiktose diagramose (2, 3 ir 4 diagramose). Jose atitinkamai parodyti trumpalaikių bedarbių aprėpties lygiai ir pokyčiai, ilgalaikio nedarbo lygis ir bedarbių skurdo lygis. Vertikaliais stulpeliais parodyti labai prasti ir prasti ir (arba) labai geri ir geri veiklos rezultatai⁵; horizontaliai parodyti nedideli ir (arba) dideli pokyčių lygiai.

⁵ Kaip numatyta rezultatų suvestinės rengimo metodikoje, remiamasi lygių ir tendencijų skirtumu, palyginti su vidurkiu. Išsamiau apie metodiką žr. Bendros užimtumo ataskaitos (2016 m.) 4 priedą.

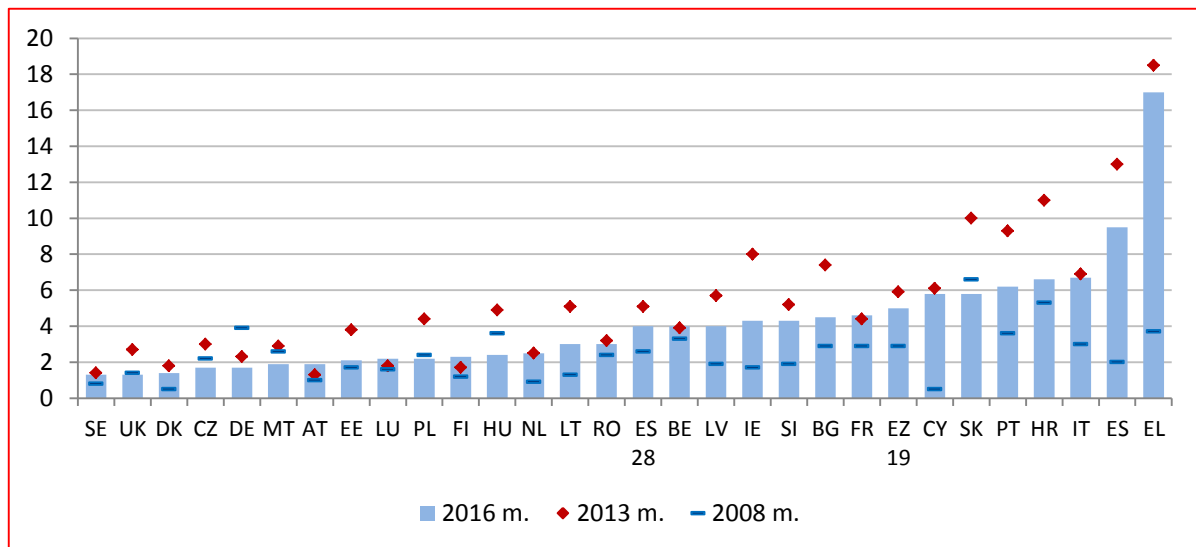
2 diagrama. Trumpalaikių bedarbių gaunamų nedarbo išmokų aprėptis (2016, 2013 ir 2008 m.)

Šaltinis – Eurostatas.

Pastaba. Airijos, Nyderlandų ir Austrijos duomenų nėra. Pokytis išreikštas punktais.

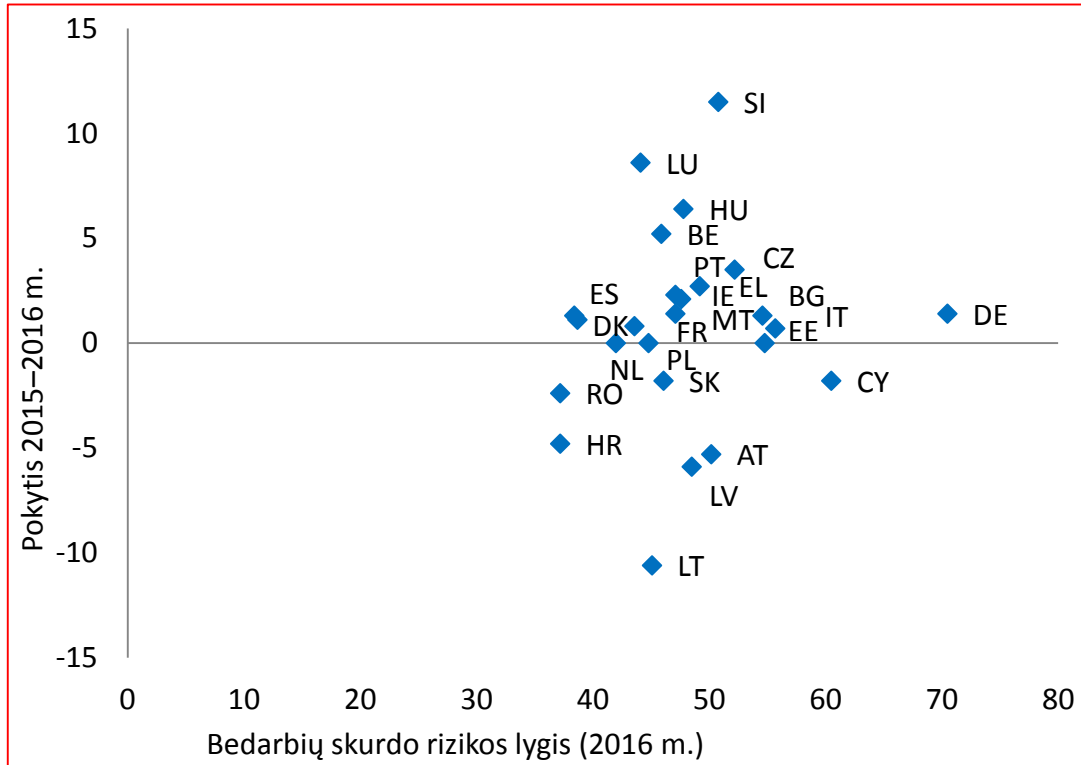
3 diagrama. Ilgalaikis nedarbas, kaip procentinė aktyvių gyventojų skaičiaus dalis (2008, 2013 ir 2016 m.)

Šaltinis – Eurostatas.

Pastaba. Lygiai ir pokyčiai išreiškiami punktais.

4 diagrama. Bedarbių skurdo lygis (2016 m.) ir to skurdo lygio raida (2015–2016 m.)

Šaltinis – Europos Sąjungos statistika apie pajamas ir gyvenimo sąlygas (ES SPGS), 2016 m. (2015 m. pajamos) ir 2015 m. (2014 m. pajamos).

Pastaba. Pokytis išreiškiamas punktais.

3. POLITIKOS SVERTAI POLITIKOS UŽDAVINIAMS SPRĘSTI

Ankstesniame skirsnyje pristatytiems veiklos rezultatams poveikį daro keli nedarbo išmokų sistemų parametrai.

Pirmasis politikos svertas, į kurį reikia atsižvelgti, yra nedarbo išmokų mokėjimo trukmė, daranti tiesioginį poveikį bedarbių skurdo lygiui. Praktiškai mokėjimo trukmė priklauso nuo daugelio veiksnių, visų pirma, nuo ankstesnės darbo patirties, nes daugelyje valstybių narių maksimali išmokų mokėjimo trukmė ilgėja ilgėjant darbo trukmei (išmokos mokamos ilgiau, jeigu per tam tikrą laiką buvo ilgiau mokamos įmokos). Tačiau mokesčių ir išmokų sistemos užtikrinamas bedarbių pajamų apsaugos lygis taip pat priklauso nuo kitų politikos svertų, kaip antai išmokų pakeitimo lygių arba teisių gauti nedarbo išmokas (žr. toliau).

Kita vertus, išmokų mokėjimo trukmės poveikis visų bedarbių nedarbo

laikotarpiui paprastai yra palyginti **nedidelis**⁶, nes tai, kad netekus darbo išlaikomas gyvenimo lygis, taip pat gali suteikti geresnių galimybių susirasti naują darbą, o pradėjus dirbti geriau atitikti naujoje darbo vietoje keliamus

⁶ Žr., pavyzdžiui, Katz and B.D. Meyer (1990), The impact of the potential duration of unemployment benefits on the duration of unemployment. *Journal of Public Economics*. Vol. 41(1): 45–72. S.P. Jenkins, C. Garcia-Serrano (2004), The relationship between unemployment benefits and re-employment probabilities: evidence from Spain. *Oxford Bulletin of Economics and Statistics*. Vol. 66 (2): 239–260. K. Carling, P-A. Edin, A. Harkman, B. Holmlund (1996), Unemployment duration, unemployment benefits, and labour market programmes in Sweden. *Journal of Public Economics*. Vol. 59(3): 313–334. M. Hagedorn, I. Manovskii, K. Mitman (2015), *The impact of unemployment benefit extensions on employment: the 2014 employment miracle?* H. Schmitz, V., Steiner (2007), *Benefit-entitlement effects and the duration of unemployment: an ex-ante evaluation of recent labour market reforms in Germany*. IZA Discussion Paper No 2681.

reikalavimus⁷. Taip pat esama įrodymų, kad teisės gauti nedarbo išmokų neturintys nauji bedarbiai dažniausiai gyvena skurdžiau ir turi silpnesnį ryšį su darbo rinka⁸. Be to, šalys, kuriose nedarbo draudimas yra dosnesnis ir daugiau išleidžiama aktyvumo skatinimo politikai ir priemonėms, sugeba nuosekliau reintegruoti buvusius bedarbius⁹.

Antrasis politikos svertas (grynoji ankstesnių pajamų pakeitimo norma) taip pat neigiamai susijęs su bedarbių skurdo lygiu. Apskaičiuojant grynąsias pakeitimo normas, grynosios pajamos apibrėžiamos kaip pajamos sumokėjus mokesčius ir socialinio draudimo įmokas, įtraukiant galimas socialines išmokas (socialinę paramą, išmokas šeimai ir būstui ir lengvatas dirbantiesiems). Reikėtų pabrėžti, kad grynosios pakeitimo normos ir jų raida per laikotarpį gali gerokai skirtis priklausomai nuo bedarbio praeityje mokėtų įmokų, visų pirma, kai tos įmokos buvo mokamos gana trumpą laiką, ir nuo nagrinėjamo laikotarpio, nes ilgėjant nedarbo laikotarpiui išmokos paprastai mažėja¹⁰.

Nors akivaizdu, kad didesnės grynosios pakeitimo normos

⁷ Žr., pavyzdžiui, D. Gallie, S. Paugam, S. Jacobs (2003), Unemployment, poverty and social isolation: is there a vicious circle of social exclusion? *European Societies*. Vol. 5(1): 1–32.

⁸ Žr., pavyzdžiui, F. Figari, M. Matsaganis, and H. Sutherland (2013), Are European Social Safety Nets Tight Enough? Coverage and Adequacy of Minimum Income Schemes in 14 EU Countries. *International Journal of Social Welfare*. Vol. 22: 3–14. M. Fernandez Salgado, F. Figari, H. Sutherland, A. Tumino (2014), Welfare compensation for unemployment in the great recession. *Review of Income and Wealth*. Series 60, supplement issue, May 2014.

⁹ Žr., pavyzdžiui, M. Wulframm and L. Fervers (2013), *Unemployment and subsequent employment stability: does labour market policy matter?* IZA Discussion paper No 7193.

¹⁰ Viena galimybė, remiantis valstybių narių praktika, sutelkti dėmesį į grynąsias pakeitimo normas praėjus šešiams nedarbo mėnesiams gaunant 80 proc. vidutinio darbo užmokesčio, taip pat turint omenyje, kad nustatytos apatinės ir viršutinės ribos.

reiškia, kad namų ūkiai gauna didesnes pajamas, jų grynasis poveikis priklauso nuo kelių veiksnių, visų pirma, nuo jų sąsajos su kitomis išmokomis ir mokesčių sistema ir nuo tokių aspektų, kaip ankstesnis pajamų lygis ir darbo stažas¹¹. Be to, dėl didesnių pakeitimo normų gali atsirasti daugiau finansinių paskatų nedirbti, o tai savo ruožtu gali turėti neigiamą poveikį aktyvumo ar užimtumo lygiams, visų pirma, tam tikrų kategorijų darbuotojų (kaip antai bedarbių, kurių partneris dirba)¹². Į nedarbo spąstus¹³ ypač dažnai patenka mažas pajamas gaunantys darbuotojai ir darbuotojai, kuriems siūlomos darbo vietos su mažesniu darbo užmokesčiu grįžus į darbą.

Trečiasis politikos svertas, susijęs su teisių į išmokas įgijimo sąlygomis (laikotarpio, kurį reikalaujama įgyti, trukme) yra teigiamai susijęs su bedarbių skurdo lygiu. Teisė į nedarbo draudimo išmokas priklauso nuo ankstesnio darbo stažo ir (arba) sumokėtų įmokų. Visų pirma, bedarbiai paprastai turi būti įgiję minimalų darbo stažą, kurio tiksliai apibrėžtis ir trukmė labai skiriasi. Todėl trumpą laiką dirbę asmenys, turintys mažiau nepertraukiamo darbo laikotarpį, rečiau

¹¹ Žr., pavyzdžiui, J. Gruber (1994), *The consumption smoothing benefits of unemployment insurance*. NBER working paper, no. 4750, or M. Dolls, C. Fuest, A. Peich (2012) Automatic stabilisation and discretionary fiscal policy in the financial crisis. *IZA Journal of Labor Policy*. Vol. 1(4).

¹² Žr., pavyzdžiui, OECD (2005), Increasing financial incentives to work: the role of in-work benefits. *Employment outlook*, chapter 3.

¹³ Šiuo rodikliu matuojamas ribinis efektyvusis darbo jėgos mokesčių tarifas, t. y. mastas, kuriuo dėl pajamų mokesčių, socialinio draudimo įmokų ir išmokų mokėjimo nutraukimo sumažėja perėjus nuo nedarbo prie darbo padidėjęs darbo užmokeskis neatskaidytas mokesčių.

turi teisę gauti nedarbo išmokas¹⁴. Taigi dėl griežtesnių tinkamumo sąlygų teisę į išmokas įgyja mažiau bedarbių, o tai reiškia, kad išmokų aprėptis nedidelė ir stabilizuojantis poveikis taip pat nedidelis. Šiuo atveju svarbų vaidmenį atlieka galimybė kaupti skirtingus įmokų mokėjimo laikotarpius, kad teisės nebūtų prarastos. Savarankiškai dirbančių asmenų ir darbuotojų, dirbančių pagal netipines sutartis, teisių įgijimo sąlygos taip pat dažnai naudojamos kaip svirtas siekiant padidinti aprėptį, pavyzdžiui, numatant galimybę prisijungti prie sistemos savanoriškai.

Įgyvendinant **reformas, kuriomis siekiama padidinti pakeitimo normas ir išmokų mokėjimo trukmę** arba išplėsti teisių įgijimo sąlygas, paprastai patiriama papildomų išlaidų. Draudimo tipo sistemose išmokas finansuoja įmokas tiesiogiai mokantys darbuotojai ir įmonės. Tokios įmokos paprastai vertinamos panašiai kaip mokesčiai, todėl didesnė išmokų aprėptis, kuriai užtikrinti reikia mokėti daugiau įmokų, gali neskatinėti kurti darbo vietų. Kita vertus, taip pat tikimasi, kad dėl tokių reformų vidutinės trukmės laikotarpiu darbo rinka ir ekonomika veiks sklandžiau, iš darbo jėgos pajamų bus surenkama daugiau mokesčių, bet bus mažesnė nedarbo išmokoms ir aktyvumo skatinimo priemonėms išleidžiamų sumų grąža.

Net trumpuoju laikotarpiu sumažėjus nedarbo išmokų sumai nebūtinai pavyksta sutaupyti viešųjų išlaidų: daugumoje valstybių narių bedarbiai neretai gauna kitokių pavidalų socialinę paramą, kurios laikotarpis paprastai ilgesnis ir kuri apima įvairias priemones: nuo pagalbos bedarbiams iki minimalių pajamų (pasyviosios priemonės).

Trumpalaikiu ir ilgalaikiu laikotarpiais patiriamas viešųjų finansų sąnaudas įvertinti nelengva ir ilgainiui jos kinta. Galima pagrįstai vadovautis prielaida, kad pirmąsias su didesne išmokų aprėptimi arba didelėmis jų sumomis susijusias sąnaudas galima gana greitai kompensuoti pagerėjus užimtumo veiklos rezultatams ir padidėjus mokesčių įplaukoms, kai daugiau žmonių pradeda dirbti, ir ekonomikai pradėjus sparčiau augti dėl geresnio žmogiškojo kapitalo panaudojimo.

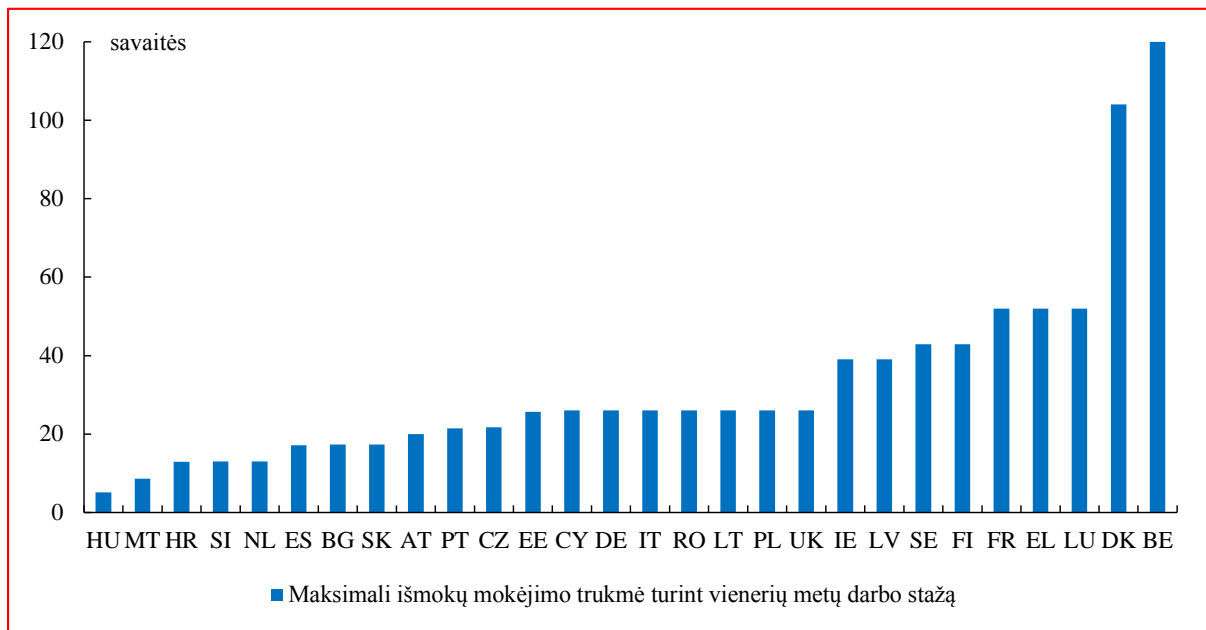
4. DABARTINĖS POLITIKOS PADĖTIES KRYŽMINĖ PATIKRA

Atsižvelgiant į skirtingus nedarbo draudimo parametrus, kurie ankstesniame skirsnyje aprašyti kaip politikos svirtai, 5, 6, 7 ir 8 diagramose pavaizduota dabartinė padėtis įvairiose valstybėse narėse.

5 diagramoje parodyta maksimali išmokų mokėjimo trukmė po vienerių metų įmokų mokėjimo laikotarpio. Daugumoje valstybių narių išmokų mokėjimo trukmė yra trumpesnė nei įmokų mokėjimo laikotarpis (dažniausiai perpus, t. y. 26 savaitės), keturiose šalyse (Graikijoje, Prancūzijoje, Liuksemburge ir Nyderlanduose) išmokos mokamos tiek laiko, kiek mokėtos įmokos, o trijose šalyse įmokos mokamos ilgiau, nei mokėtos įmokos (Suomijoje – 71 savaitę, Danijoje – 104 savaitės, Belgijoje – neterminuotai). Trumpiausiai – tris mėnesius ar trumpiau – išmokos mokamos Kroatijoje, Vengrijoje, Maltoje ir Slovėnijoje.

¹⁴ Žr., pavyzdžiui, ILO *World Social Protection report* (2014-15), Esser I., T. Ferrarini, K. Nelson, J. Palme and O. Sjoberg (2013), *Unemployment Benefits in EU Member States arba Langenbucher, K. (2015), How demanding are eligibility criteria for unemployment benefits, quantitative indicators for OECD and EU countries*, OECD Social, Employment and Migration Working Papers, No 166, OECD Publishing, Paris.

5 diagrama. Maksimali išmokų mokėjimo trukmė turint vienerių metų darbo stažą (2017 m. sausio 1 d. duomenimis)

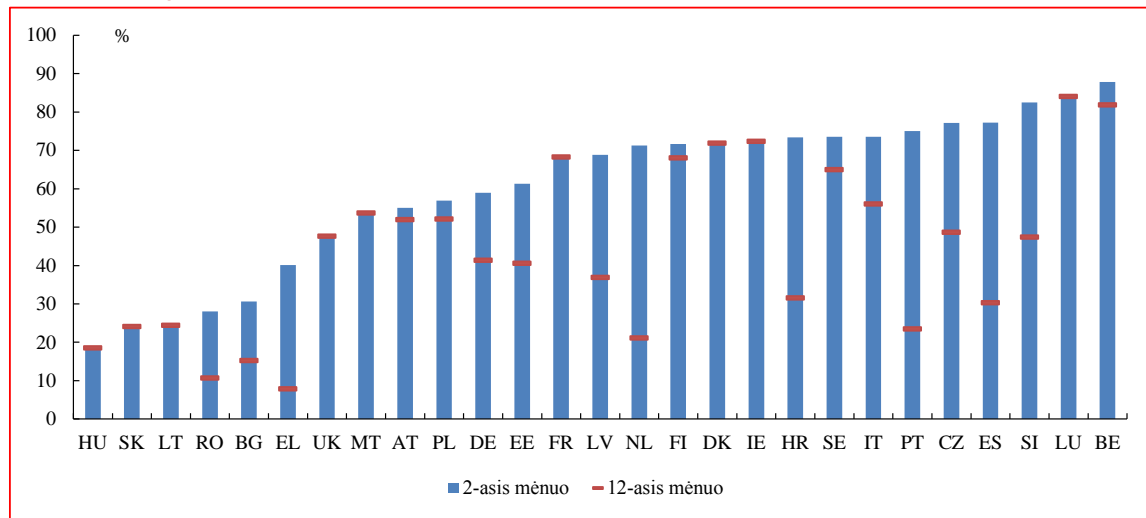
Šaltinis: tarpusavio informavimo apie socialinę apsaugą sistemos duomenų bazė ir nacionalinės teisės aktai (Ispanijoje, Italijoje ir Prancūzijoje).

Pastaba. Belgijoje išmokų mokėjimo trukmė yra neterminuota. Daugelyje šalių (Čekijoje, Vokietijoje, Lietuvoje, Portugalijoje) išmokų mokėjimo trukmė taip pat priklauso nuo amžiaus: jauniausio amžiaus grupei išmokos mokamos trumpiausiai, kaip parodyta diagramoje. Portugalijoje taikomas 15 mėnesių, o ne vienerių metų išmokų mokėjimo laikotarpis. Slovakijoje trukmė nurodyta asmenims, dirbantiems pagal terminuotas darbo sutartis; kitais atvejais ji yra šeši mėnesiai. Lenkijoje trukmė taip pat priklauso, pavyzdžiui, nuo regioninio nedarbo lygio.

Grynosios pakeitimo normos parodo nedarbo draudimo išmokų, kaip pajamų pakeitimo normos, adekvatumą. Jos priklauso nuo kelių veiksnių, įskaitant ankstesnį darbo užmokesčio dydį, darbo stažą, nedarbo laikotarpių trukmę, amžių ir namų ūkio sudėtį (visų pirma tais atvejais, kai atsižvelgiama į ryšį su mokesčių sistema ir kitomis išmokomis). Mažas pajamas gaunančių darbuotojų, kurie turi trumpą darbo stažą (vienerių metų), atveju po vieno mėnesio nedarbo grynosios pakeitimo normos vertės gali būti nuo 25 proc. ankstesnių (grynųjų) pajamų iki 90 proc. (6 diagrama). Kita vertus, yra valstybių narių, kuriose vienerių metų darbo stažą turintis asmuo

neturi teisės į nedarbo draudimą (Slovakija, Lietuva) arba kuriose išmokos nebemokamos jau nuo antrojo mėnesio nedarbo (Vengrija). Kiek aukščiau skalėje valstybės narės, mokančios fiksuotas išmokas, nesusijusias (arba menkai susijusias) su anksčiau gautų pajamų lygiu (Bulgarija, Graikija, Malta, Rumunija, Jungtinė Karalystė). Grynųjų pakeitimo normų palyginimas 12-ąjį nedarbo laikotarpio mėnesį rodo išmokų mokėjimo pabaigą (kai asmeniui pradedamos mokėti kitos nedarbo ar socialinės paramos išmokos) arba išmokos sumažinimą.

6 diagrama. Grynoji nedarbo išmokų pakeitimo norma, sudaranti 67 proc. vidutinio darbo užmokesčio, 2016 m. sausio mėn.

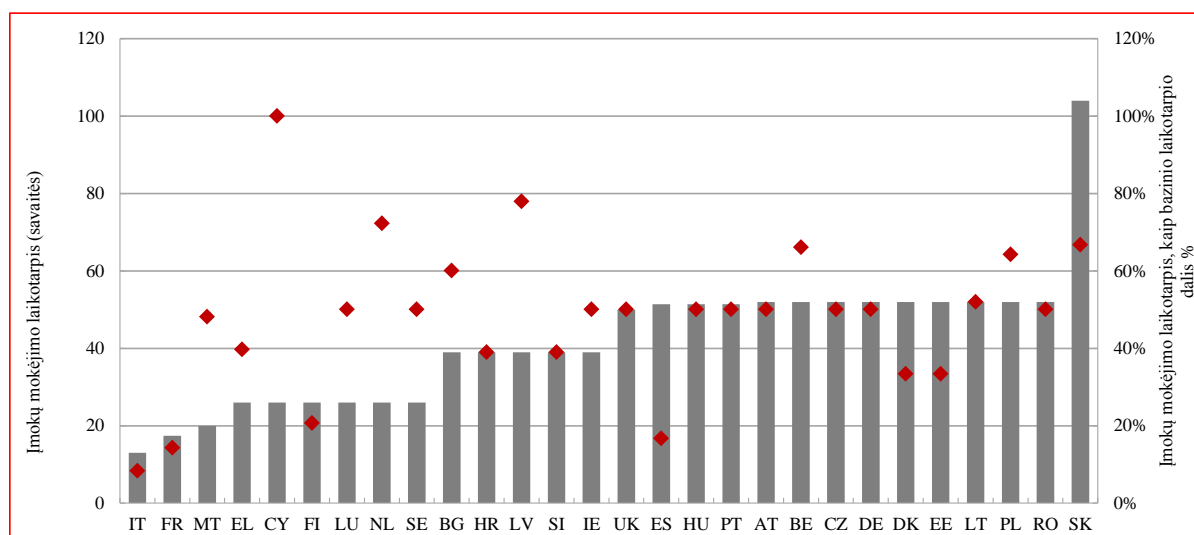
Šaltinis – Europos Komisija pagal EBPO mokesčių ir išmokų duomenų bazę.

Pastaba. Suma apskaičiuojama darbuotojui kaip 80 proc. vidutinio darbo užmokesčio, jeigu įmokos buvo mokamos vienerius metus (2-ąjį ir 12-ąjį išmokų gavimo mėnesius). Šioje diagramoje pavaizduoti visos skirtingos pajamų sudedamosios dalys, įskaitant nedarbo ir kitas išmokas (kaip antai socialinės paramos išmokas ir išmokas būstui).

Visose valstybėse narėse teisė į nedarbo draudimo išmokas priklauso nuo ankstesnio darbo stažo ir (arba) sumokėtų įmokų. 7 diagramoje pavaizduota, kad savaitių skaičius, kurį reikia pasiekti norint įgyti teisę į nedarbo išmoką, yra nuo 25 ar mažiau savaitių Graikijoje, Prancūzijoje, Italijoje ir Maltoje iki daugiau nei 80 savaitių Lietuvoje ir Slovakijoje; dažniausiai tas

laikotarpis būna vieneri metai (52 savaitės). Kalbant apie įmokų mokėjimo laikotarpio ir ilgesnio bazinio laikotarpio santykį – jį taikant galima atsižvelgti į nedarbo laikotarpius, – dažniausia šio parametro vertė valstybėse narėse yra 0,5. Tai reiškia, kad išmokų gavėjai įmokas turi būti mokėję bent pusę ataskaitinio laikotarpio.

7 diagrama. Laikotarpis, kurį reikalaujama įgyti, trukmė, 2015 m.

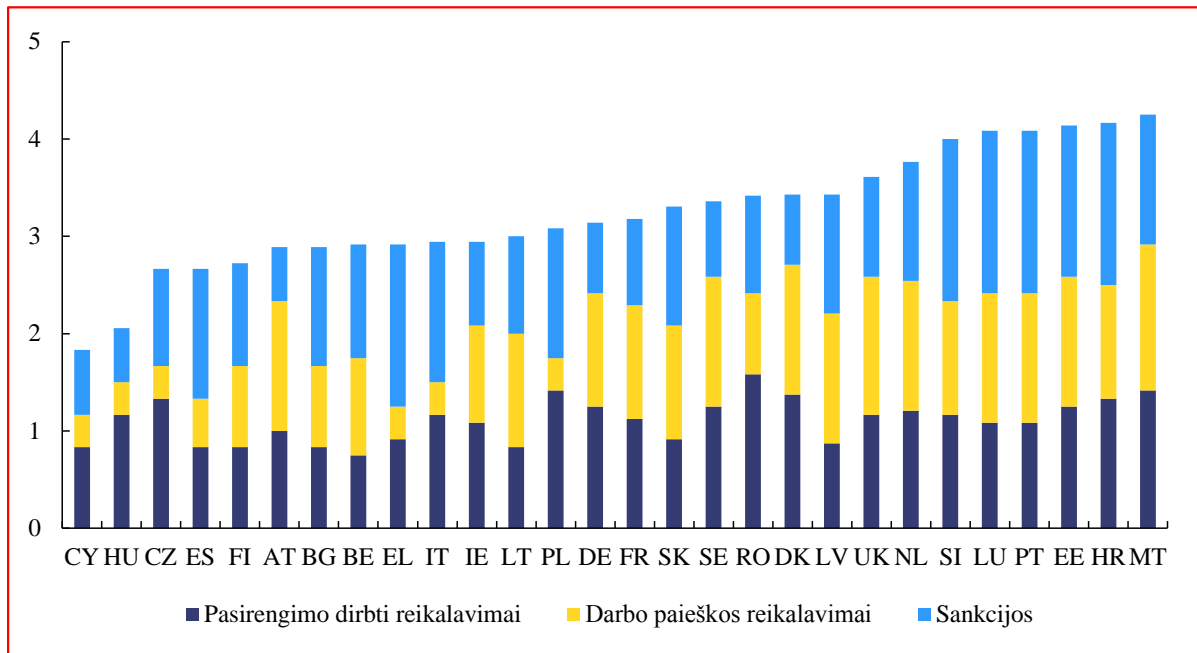

Šaltinis: tarpusavio informavimo apie socialinę apsaugą sistemos duomenų bazė ir nacionaliniai šaltiniai (Italijoje)¹⁵.

Pastaba. Raudoni rombai rodo įmokų ir bazinio laikotarpio santykį. Diagramoje remiamasi supaprastintais kai kurių šalių, kuriose laikotarpiai, kuriuos reikalaujama įgyti, apskaičiuojami sudėtingesniais metodais, duomenimis.

¹⁵ Italijos skaičiai susiję su padėtimi 2015 m. gegužės mėn. priėmus Darbo vietų aktą.

8 diagrama. Darbo paieškos ir pasirengimo dirbti reikalavimų griežtumo rodiklis, 2014 m.

Šaltinis – EBPO

Galiausiai griežčiausios darbo paieškos ir pasirengimo dirbti sąlygos bei susijusios sankcijos yra Estijoje, Kroatijoje, Liuksemburge, Maltoje, Portugalijoje ir Slovėnijoje, o mažiausiai griežtos – Kipre ir Vengrijoje. Santykinė subkomponentų svarba atskirose šalyse taip pat labai skiriasi.

5. NAUDINGOS NUORODOS

Daugiau informacijos ir duomenų apie teisės į išmoką įgijimo sąlygas, išmokų mokėjimo trukmę ir tinkamumo nedarbo išmokoms gauti kriterijus galima rasti MISSOC duomenų bazėje¹⁶. Duomenų bazė atnaujinama kas šešis mėnesius, ją patvirtina valstybės narės. Informaciją taip pat galima papildyti pirminiais nacionaliniais šaltiniais (kaip antai teisės aktais) ir su konkrečiomis šalimis susijusia informacija apie mokesčių ir išmokų sistemas, kurią renka, pavyzdžiui, EBPO.

¹⁶ MISSOC (tarpusavio informavimo apie socialinę apsaugą sistema) – tai informacinė sistema, kurioje kaupiama informacija apie socialinės apsaugos teisės aktus, išmokas ir sąlygas, taikomas visose ES valstybėse narėse, Islandijoje, Lichtenšteine, Norvegijoje ir Šveicarijoje. Daugiau informacijos žr. <http://www.missoc.org/>.

EBPO mokesčių ir išmokų modelių rezultatus taip pat galima naudoti siekiant stebėti grynosios išmokų pakeitimo normos raidą ir poveikį darbo skatinimo priemonėms (visų pirma, vadinamuosius nedarbo spąstus, kurie apibrėžiami kaip galiojanti mokesčio norma, taikoma papildomoms pajamoms neatskaičius mokesčių, kurios yra uždirbamos pereinant nuo nedarbo prie darbo, atsižvelgiant ir į tiesioginį apmokestinimą, ir į išmokų mokėjimo nutraukimą)¹⁷. Tokie duomenys paprastai skelbiami kiekvienų metų lapkričio mėn., maždaug po 1,5–2 metų. Atliekant tokį modeliavimą remiamasi nuosekliomis prielaidomis, kuriomis užtikrinamas šalių palyginamumas, ir naudojama oficialioji informacija, kurią teikia nacionaliniai atstovai. Informacija apie vidutinį darbo užmokestį, naudojama apskaičiuojant mokesčių ir išmokų modelį, renkama taikant aiškiai apibrėžtą ir suderintą metodiką.

EBPO taip pat nagrinėjo darbo paieškos ir pasirengimo dirbti reikalavimus, taikomus norintiems gauti nedarbo

¹⁷ Daugiau informacijos žr. <http://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=1143&intPageId=3197&langId=en>.

išmokas¹⁸. Duomenys buvo renkami visose ES valstybėse narėse, sukurtas sudėtinis rodiklis, kurį taikant vertinamas tokių reikalavimų griežtumas. Įvairūs darbo paieškos ir pasirengimo dirbti reikalavimų aspektai apibūdinami pagal vienuolika punktų. Jie suskirstyti į grupes trijose srityse: pasirengimas dirbti, taip pat kol dalyvaujama aktyvios darbo rinkos politikos programose, ir tinkami darbo kriterijai

(t. y. kokiomis aplinkybėmis galima atsisakyti darbo pasiūlymo be sankcijų); darbo paieškos veiklos stebėseną (periodiškumas, pateiktini dokumentai); sankcijos (už savanorišką nedarbą, atsisakymą priimti darbo pasiūlymus, nedalyvavimą orientavimo veikloje ar aktyvios darbo rinkos politikos programose).

Data: 2017 11 11

¹⁸ Žr. Venn (2012), Langenbucher (2015). Savo leidiniuose EBPO apibrėžia darbo paieškos ir pasirengimo dirbti reikalavimus, kaip „tinkamumo paramai gauti kriterijus“, atskirdama teisės į išmokas įgijimo sąlygas (t. y. reikalavimus, kuriuos reikia įvykdyti norint įgyti teisę į išmokas) ir tinkamumo paramai gauti kriterijus (t. y. sąlygas, kurias reikia tenkinti norint toliau gauti išmokas).